
Gazze Şeridi'ne yönelik
7 Ekim'de başlayan
saldırıların ardından
27 Ekim'de de kara
işgaline başlayan İsrail
güçleri, Gazze kentinin
bazı bölgelerinden çekildi.
Haftalarca devam eden
İsrail bombardımanı,
kentin mahallelerini moloz
ve kül yığınına çevirdi.
Gazze kentindeki yollar da
saldırıları nedeniyle tahrip
oldu. (Ali Jadallah/AA, 31
Ocak 2024)

Burhanettin **Duran**

bduran@setav.org

TIRMANAN ŞİDDET ORTADOĞU'YU NEREYE SÜRÜKLÜYOR?

Ortadoğu, yeni yıla suikastlar ve terör saldırıları ile girdi. HAMAS'ın Siyasi Büro Başkanı Yardımcısı Sa-
lih el-Aruri Beyrut'ta öldürülürken, İran'ın Kirman şehrinde DEAŞ'ın üstlendiği iki bombalı saldırıda 103 kişi hayatını kaybetti. Bu saldırılar, gözleri İsrail'e çevirirken, İran ve Hizbullah, "intikam ve ağır bedel ödetme" sözü verdi. Kızıldeniz'deki gemilere yönelik Husi saldırıları ve buna yönelik ABD'nin başında olduğu "Refah Muhafızı Operasyonu"nun başlatılması, Devrim Muhafızları'nın önde gelen komutanlarından Rıza Musevi'nin Suriye'de ve Haşdi Şabi'ye bağlı milis gücü Nuceba hareketi liderlerinden Ebu Takva es-Saidi'nin "tehdit" olarak görüldüğü için ABD tarafından Irak'ta öldürülmesini de bölgemizdeki yükselen gerilimin diğer işaretleri olarak sıralayabiliriz. MİT'in 34 İsrail casusunu tutuklamasını da bu fotoğrafa ekleyelim. Ayrıca ABD Dışişleri Bakanı Blinken, bölgedeki tansiyonu düşürmek amacıyla dördüncü kez Ortadoğu turuna çıktı ve İstanbul, Ürdün, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Suudi Arabistan, Mısır, İsrail, Batı Şeria'ya ve Yunanistan'a

ziyaret gerçekleştirdi. Kasım'da seçimlere girecek Biden yönetimi, İsrail-Filistin çatışmasının bölgesel bir yangına dönüşmemesi için çaba sarf etmek zorunda.

Ortadoğu'da Yeni Çatışma Alanları

İsrail'in Gazze'deki katliamları ve Hizbullah ile Lübnan sınırındaki düşük yoğunluklu çatışması sürüyor. Kızıldeniz'deki gerilimde, ABD ve Britanya, Yemen'de Husileri bombalamaya devam ediyor. Washington, Husileri yeniden terör örgütü listesine aldı. İran, Suriye'ye, Irak'a (Erbil) ve Pakistan'a (Belucistan) balistik füzelerle saldırılar düzenledi. Daha önce hep vekillerini kullanan İran'ın bu defa Devrim Muhafızları ile saldırması dikkat çekti. Vekilleri üzerinden verdiği tepkiyi yeterli görmeyen İran'ın son saldırıları, meşhur "stratejik sabrının" dışına çıkması olarak görüldü.

Tahran ve destekçileri, Erbil'e saldırısını MOSSAD ile bağlantılı hedef, Pakistan'a saldırısını ise "İsrail'in fonladığı terör örgütü Ceyşu'l Adl" olarak meşrulaştırdı. Suriye'de ise hedef DEAŞ ile bağlantılı bir örgüttü. Pakistan da misilleme olarak İran'ın Sistan-Belucistan vilayetindeki "ayrılıkçı teröristlere" bir dizi hassas saldırı düzenledi. Ürdün, Suriye'nin Süveyda kentini bomba-

Ukrayna'daki savaş ile hızlanan küresel güç rekabeti, 7 Ekim sonrasında Ortadoğu'da bölgesel güçleri de içine alan yepyeni bir sarmala dönüşüyor. Terör örgütleriyle mücadele, egemenliğe ve toprak bütünlüğüne saygı, bölge ülkelerinin üzerine titizlendiği konular elbette. Ancak her bir çatışmanın yeni belirsizlikleri ve çatışmaları tetikleme, kaygı verici bir gidişatı gösteriyor.

BÜYÜK GÜÇLERİN BÖLGEMİZDE OLUŞTURDUĞU BOŞLUKLAR, TEK YANLI İNİSİYATİFLERLE DOLDURULURSA BÖLGE ÜLKELERİNİN REKABETİ MEVCUT SORUNLARI DAHA VAHİM HALE GETİREBİLECEĞİ GİBİ YENİ SORUNLAR DA ÜRETEBİLİR. MİLİS BESLEYEREK YA DA GÜÇ GÖSTERİLERİ YAPARAK MİLLİ GÜVENLİĞİN SAĞLANMASI MÜMKÜN GÖRÜNÜYOR. AKSİNE İRAN-PAKİSTAN GERİLİMİNDE OLDUĞU GİBİ "MİLLİ GURURLAR", İYİ DURUMDAKİ İKİLİ İLİŞKİLERİ HASIMLARIN LEHİNE OLACAK ŞEKİLDE BOZABİLİR.

ladı. Amman'ın başı, Suriye rejiminin uyuşturucu üretimi ile dertte. Bu resme Pençe Kilit Harekatı bölgesinde 9 askerini şehit veren Türkiye'nin, Irak ve Suriye'de PKK-YPG hedeflerini vurmasını da eklediğimizde "bölgemizin nereye gittiği" sorusu, önem kazanıyor.

Ukrayna'daki savaş ile hızlanan küresel güç rekabeti, 7 Ekim sonrasında Ortadoğu'da bölgesel güçleri de içine alan yepyeni bir sarmala dönüşüyor. Terör örgütleriyle mücadele, egemenliğe ve toprak bütünlüğüne saygı, bölge ülkelerinin üzerine titizlendiği konular elbette. Ancak her bir çatışmanın yeni belirsizlikleri ve çatışmaları tetikleme-si, kaygı verici bir gidişatı gösteriyor. Bölgesel güvenlik, ikili ve çoklu iş birliklerini gerektiriyor. Büyük güçlerin bölgemizde oluşturduğu boşluklar, tek yanlı inisiyatiflerle doldurulursa bölge ülkelerinin rekabeti mevcut sorunları daha vahim hale getirebileceği gibi yeni sorunlar da üretebilir. Milis besleyerek ya da güç gösterileri yaparak milli güvenliğin sağlanması mümkün görünmüyor. Aksine İran-Pakistan geriliminde olduğu gibi "milli gururlar", iyi durumdaki ikili ilişkileri, hasımların lehine olacak şekilde bozabilir. İsrail-Filistin çatışmasının sekteye uğrattığı normalleşme havasının yeni bir çatışma ortamına dönüşmesi engellenmeli.

Bölgedeki bu tehlikeli gidişat, Suudi Arabistan ve Türkiye gibi ülkeler tarafından endişe verici bulunuyor. Nitekim Türkiye, kardeş iki ülke İran ve Pakistan arasındaki sorunun barışçıl şekilde çözümlenmesi tavsiyesinde bulunuyor. Bu tavsiyeye uyulmazsa İsrail-Filistin çatışması, bölgemizdeki ülkeler aleyhine dönüştürücü etkilerde bulunacak.

İran'ın Bölgesel Siyasetinin Başarısı

İsrail'in Gazze'deki katliamları devam ederken, Ortadoğu'da dikkatler giderek İran'a yoğunlaşıyor. Kızıldeniz'de seyirüseferi engellediği için Husilerin ABD-Britanya tarafından vurulma-

sından sonra İran ve Pakistan arasında karşılıklı füzelerin ateşlendiği bir terörle mücadele gerilimi yaşandı. İsrail, Şam'da İran Devrim Muhafızlarından beş yetkilili öldürdü. Bu saldırı, İsrail'in Suriye'deki İran varlığına önceki operasyonlarının devamı. Temel gerekçesi İran'ın Direniş Ekseni unsurlarına (Hizbullah ve HAMAS'a) askeri destek temin etmesini engellemek. Ancak daha önemli husus, Biden yönetiminin aksine Netanyahu'nun, İsrail-Filistin çatışmasının bölgeye yayılmasını istemesi.

Böylesi bir gidişat, kısa vadeli olarak Netanyahu'nun iktidarını korumasına yarar. Zira Gazze'deki İsrail operasyonları bittiğinde, Netanyahu'dan Aksa Tufanı ve bin 200 kayıbin hesabı sorulacak. Bu hesabın sorulamaması ya da ertelenmesi için savaşın sürmesi ve yaygınlaşması lazım. Malum Gazze'deki İsrail katliamları artık tüm dünya kamuoyundan tepki çekiyor. Bu yüzden Husiler ve diğer İran vekilleri ile çatışma yoluyla bölgesel savaşın kontrollü şekilde sürmesi, Netanyahu'nun lehine. Diğer bir sebep de uzun vadeli İsrail çıkarları ile ilgili. 7 Ekim sonrası büyük bir güvenlik travmasına giren İsrail, ABD ile İran'ı karşı karşıya getirmek istiyor. Bir anlamda İsrail, kendi bölgesel çıkarlarını gerçekleştirmek için ABD'nin İran ile savaşmasını istiyor. Aslında Washington da Tahran da bunun farkında. Bu yüzden karşılıklı saldırılar hâlâ kontrolden çıkmayacak şekilde yürütülüyor. Ancak İran'ın kayıpları giderek artıyor. Her öldürülen Devrim Muhafızı, İran milli gururuna zarar veriyor. Bu riskli gerilimin kontrolden çıkarak, Amerikan hedeflerine doğrudan zarar vermesi ve böylece Biden yönetimini İran'ı vurmaya zorlaması da mümkün. Diğer bir tabirle, İran'ın vekillerinin ABD hedeflerine yaptığı kontrollü saldırılar çığırından çıkarsa, İsrail'in istediği gibi, ABD-İran çatışmasının kaçınılmaz olması da imkân dahilinde.

Ortadoğu'daki son gerilimlerde sürekli İran'dan bahsedilmesi, Tahran'ın 40 yılı aşkın süredir yürüttüğü Direniş Ekseni'nin güçlenmesi mi yoksa normalleşme politikasından beklediği kazanımları harcayacak ve Washington'ın radarına

daha fazla girecek bir yalnızlaşma mı? Kanaatimce, çatışma ortamlarına hazırlık olsa bile İran, 7 Ekim sonrası dönemde, ABD ve İsrail ile girdiği bölgesel gerilimde çok iyi konumda değil. Kirman'daki terör saldırısı ve İsrail'in Suriye'deki saldırıları ve suikastları başta olmak üzere İran ve vekillerinin vuruluyor olmasına İran-Pakistan gerilimi eklendi. Pakistan'ın İran topraklarında yaptığı misilleme operasyonu da Irak ve Arap Birliği'nin Erbil'deki saldırıya tepkileri de İran'ın bölgesel yalnızlaşmasını gösteriyor.

İran'ın İsrail'in kendisini çevrelemesine cevap vermek ve olası bölgesel yalnızlaşmasını önlemek için Körfez ve Türkiye ile iş birliği yapması giderek daha önem kazanıyor. Reisi'nin 24 Ocak'ta gerçekleşen seyahatinde, Ankara ile ilişkilerin güçlendirilmesine öncelik verilmesi, kimseyi şaşırtmadı. Ticaret hacmi dahil ikili iş birliği alanlarının yanı sıra PKK ve bu örgütün İran kolu PJAK ile ortak mücadele de Ankara ve Tahran arasındaki müzakere gündeminin başköşesinde yer aldı.

Lahey'de Alınan Karar: İsrail Sorununda Bir Dönüm Noktası

İsrail'e karşı soykırım davasında Uluslararası Adalet Divanı (UAD) ihtiyati tedbir kararı aldı. UAD, İsrail aleyhine ileri sürülen iddiaların makul seviyede ispatlandığı değerlendirilmediği davanın esastan görülmesine de karar verdi. İhtiyati tedbir çerçevesinde ise esasen İsrail askerlerinin Gazze'de sivilere ve sivil yerleşim yerlerine yönelik saldırılarının derhal durdurulmasını ve İsrail'in etkin adımlar atarak insani yardımların ulaşmasını sağlamasını istedi. Ayrıca İsrail, alınan kararları sahada uyguladığına dair 1 ay içinde UAD'ye rapor sunmak zorunda. Böylece Lahey'de İsrail ve onun Gazze'deki katliamlarına koşulsuz destek veren Batı ülkeleri için yeni bir sınav dönemi başladı.

Malum, uluslararası mahkemelerin kararlarının bağlayıcılığı ve bunların uygulanması her zaman önemli tartışmalardan biri oldu. Divan kararlarının uygulanmasında, UAD Statüsü madde 94/2 gereğince BM Güvenlik Konseyi yetkili. Buna göre, uyuşmazlığın taraflarından biri, Divan'ın vermiş olduğu karara göre üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmeye, diğer taraf Güvenlik Konseyi'ne başvurabilir. Konsey de gerekli görürse, hükmün yerine getirilmesi için tavsiyelerde

bulunabilir ya da alınacak önlemleri kararlaştırabilir. İşte meselenin püf noktası da burada. UAD'nin verdiği geçici tedbir kararı, hukuken bağlayıcı. Ancak devletlerin buna uymadığını biliyoruz. İsrail'in de bu şekilde davranacağı açık. Hatırlayalım, İsrail, Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlara bile uymayan bir ülke.

Peki mesele Güvenlik Konseyi'ne giderse ne olur? UAD'nin tamamen olmasa da büyük oranda durdurulmasını istediği İsrail saldırılarına en güçlü desteği ABD veriyor. Washington'ın İsrail için veto yetkisini kullanacağını, önceki kalıcı ateşkes kararlarını veto etmesinden biliyoruz. Hatta ABD'nin kendi geçmişi de bu konuda sorunlu. 27 Haziran 1986'da UAD, Nikaragua davasında ABD'yi terör örgütleriyle iş birliği yapmaktan, militanlarını eğitmekten ve finanse etmekten mahkum etmişti. ABD, Güvenlik Konseyi'ndeki veto yetkisini kullanarak UAD kararını uygulamamıştı. Bu şartlarda Güvenlik Konseyi'nde İsrail aleyhine karar çıkması ya da geçici tedbir kararlarını uygulatacak bir irade oluşması beklenmiyor. Buna rağmen elbette İsrail'in UAD'de soykırım suçuyla yargılanması başlı başına önemli. Kuruluşunu soykırıma uğramakla meşrulaştıran İsrail için yeni bir dönem başlıyor. Tel Aviv artık soykırım sermayesini kullanamayacak. Aksine BM kuruluşlarının belgelerinin gösterdiği üzere "tarihin en canlı yayın soykırımını" yapmakla suçlanacak. Böylece uluslararası kamuoyunun Tel Aviv üzerindeki ahlaki baskısı artacak.

İsrail ise ABD açık baskı uygulamadıkça bildiğinden geri dönmeyecek. Şimdi asıl imtihan, dünyaya insan hakları ve demokrasi dersi veren Batı ülkelerinin önünde duruyor. Rusya ve Çin'in bu değerlerle ilgili bir iddiası yok. Ancak UAD'nin kararına rağmen Gazze'deki İsrail katliamlarını durdurmaya ve insani yardım müdahalesinde bulunmayan Batı, yeni bir krize sürüklenecek.

Lahey kararı tüm insanlığa ve Batı'ya katliamlar karşısında suskun kalamayacaklarını haykırıyor. Bu haykırıya kulak tıkayan İslam dünyası da benzer sorgulamalara

muhatap. Özetle, soykırım davasında, Lahey üzerine düşeni yaptı. Sıra, Gazze'de kalıcı ateşkes ve insani yardım için uluslararası seferberlikte.

Barut Fıçısına Dönen Ortadoğu ve ABD

Bu hafta sonu ABD Dışişleri Bakanı Blinken 7 Ekim sonrası beşinci kez Ortadoğu turuna çıkıyor. Ürdün'deki üste üç Amerikan askerinin öldürülmesinin yankıları devam ederken CIA Direktörü Burns, 30 Ocak'ta *Foreign Affairs* dergisinde yayımlanan makalesinde Biden yönetiminin bölge ile bu kadar yoğun ilgilenmek zorunda kalmasının sebebinin açıkladı: "Son 40 yılda Ortadoğu'yu daha karmaşık ve bu kadar patlamaya hazır nadiren gördüm."

Burns'ün Ortadoğu'nun "patlamaya hazır olduğuna" ilişkin tespiti aynı zamanda ABD'nin Irak ve Suriye'den çekileceği tartışmalarının da karşılığının olmadığını gösteriyor. ABD, Rusya ve Çin'in bölge ile ilgilendiğinin farkında. Gazze krizinin de gösterdiği üzere Ortadoğu, "sorunlarından bize ne" denilebilecek bir bölge değil. Bu itibarla Washington yeniden konumlanabilir ancak bölgeden çekilemez. Kasım seçimlerinde ister Demokrat ister Cumhuriyetçi başkan seçilsin ABD'nin yeni bir Ortadoğu politikası olacak.

Ortadoğu'ya bitmeyen müdahalelerinden yorgun olan ABD, 7 Ekim sonrası dönemi yönetirken İran ile kapsamlı bir savaşa girmek istemiyor. Ancak Ürdün'deki saldırıya da "çok katmanlı, aşamalar halinde ve uzun süreli bir karşılık" verme niyetinde. Aslında ABD ve İran arasında bir caydırıcılık kavgası yaşanıyor. Ve İran destekli milislerin ABD üslerine yaptığı saldırılardaki artışın durdurulamaması seçimlere giden Biden yönetimini giderek zorlayan bir noktaya geldi.

Bölgedeki mesele sadece Kızıldeniz'deki ticaretin güvenliği için Husileri ya da ABD üslerine diğer saldırıları durdurmak ile sınırlı değil. Hatta Gazze'de ertesi günü sağlayabilmek ile bile sınırlanamaz. İki devletli çözüm olmadan İsrail-Filistin çatışmasının ve bunun bölgesel-küresel olumsuz etkilerinin bitmeyeceği açık. Ortadoğu, Arap isyanlarından daha tehlikeli bir belirsizlik ve çatışma dönemine girebilir. ABD istese bile bölgede istikrar ve barışı kuramayacağına göre bölgesel güçlerle ve müttefikleriyle yeni bir ilişki tarzına geçmek durumunda.

Rusya ve Çin'in ilgisi de istikrarı sağlamaya yetmez. İsrail ve İran ise kaostan istifade etmekten geri durmaz. Türkiye, Suudi Arabistan, Mısır, Katar ve BAE gibi bölgesel güçler Ortadoğu'da çatışmaların sona erdirilmesi ve barışçıl yeni bir düzenin kurulabilmesi için girişimler ve mekanizmalar üretmek zorunda. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Fidan'ın son aylardaki diplomatik yoğunluğu bölge ülkelerinin bir düzen kurabilmesine katkı vermeye matuf. **■**

ABD, Rusya ve Çin'in bölge ile ilgilendiğinin farkında. Gazze krizinin de gösterdiği üzere Ortadoğu, "sorunlarından bize ne" denilebilecek bir bölge değil. Bu itibarla Washington yeniden konumlanabilir ancak bölgeden çekilemez. Kasım seçimlerinde ister Demokrat ister Cumhuriyetçi başkan seçilsin ABD'nin yeni bir Ortadoğu politikası olacak.

 İran'daki patlamada hayatını kaybedenlerin cenaze töreni (Mohammad Ali Mohammadian/AA, 5 Ocak 2024)

